

Medveď hnedý je naša najväčšia šelma, žijúca v tichých lesných zákutiach stredných a vyšších polôh. Pohlavný dimorfizmus je na prvý pohľad menej výrazný ako u niektorých iných cicavcov. No veľké teritoriálne samce sa v porovnaní s medvedicami aj mladšími medveďmi nápadne odlišujú. Rozdiel je najmä v celkovej mohutnosti tela a v porovnaní s medvedicami približne rovnakého veku sú niekedy aj 1,5 krát ťažšie. Teritoriálne samce obývajú obrovský životný priestor, neraz ide o plochu 20 i viac tisíc hektárov. Pohlavný dimorfizmus je na prvý pohľad menej výrazný ako u niektorých iných cicavcov, no pri detailnejšom prezretí sú rozdiely dosť zjavné.

Najnápadnejším znakom predovšetkým jeho telo, ktoré je mohutné a nápadné svojou dĺžkou. Nad lopatkou vystupuje hrb (často krát známy aj pri väčších a starších medvediciach), ktorý sa však niekedy javí menej nápadný ako u mladších samcov. Spôsobuje to fakt, že mladšie samce nemajú ešte tak vytvorené tukové zásoby a ani ich telesný rámec nie je celkom vyvinutý. Hlava je v porovnaní s mladšími dorastajúcimi samcami široká, najmä v tvárovej časti, hranatejšia, preto budí dojem, že je relatívne kratšia. Rozpätie lebečnej časti je široké, čo budí dojem, že uši sú umiestnené ďalej od seba, preto pôsobia relatívne menšie v porovnaní s postavením a tvarom uší mladších jedincov. Výraz tváre teritoriálneho samca je impozantný a sebavedomý. Dĺžka jeho zadnej laby väčšinou presahuje 20 cm, no tento znak nie je spoľahlivým meradlom jeho hmotnosti, veku ani pohlavia jedinca. Oveľa vierohodnejším znakom je šírka prednej laby. Šírka prednej laby 16 cm a viac, patrí skutočne veľkým samcom. Hmotnosť takýchto medveďov väčšinou presahuje 200 kg. Sfarbenie srsti samcov našej medvedej populácie je hnedé až tmavohnedé. Len výnimočne sa vyskytujú samce svetlejšej hnedej farby. Jedinca so sivastým sfarbením sú známe väčšinou u samíc.

Veľké teritoriálne samce žijú po väčšinu roka skrytým spôsobom života. Zvýšenou aktivitou sa vyznačujú najmä v čase ruje, prípadne tesne pred ňou v jarnom období (marec až máj), kedy si značkujú svoje teritórium. Medveď si značkuje stromy tak, že z nich strháva kôru. Jednoducho sa postaví na zadné nohy, zubami nahryzne kôru na strome a potom zubami aj pazúrmí ju strháva v pozdĺžnych kusoch. V hornej tretine miesta, odkiaľ bola kôra odlúpená, vidieť stopy po medvedích zuboch (tzv. záhryz). Samec sa potom často o strom aj obtiera, pričom na ňom zanecháva srst' a pachové stopy a niekedy sa pod stromom aj vymočí. Vo svojom teritóriu má medveď takýchto stromov niekoľko a značí si ich aj niekoľko rokov za sebou. Najväčšie medvede v našich podmienkach dokážu urobiť záhryzy vo výške okolo 220 cm. Medvede ako značkové stromy vyhľadávajú najčastejšie ihličnany, z ktorých uprednostňujú smrek, príp., smrekovec. V menšej miere je to buk, brest alebo iné listnáče. S najväčšou pravdepodobnosťou to súvisí s celkovou atraktivitou dreveniny (konzistencia a pach živice) a s tým, že kôra z nich sa dá ľahšie strhnúť. Ide o stromy, ktoré sú najčastejšie situované v miestach častého výskytu týchto samcov. Môžu to byť najmä okraje málo využívaných lesných ciest, zväznic, prte zveri, blízko výhodných potravných zdrojov a pod. Medvede si takto značkujú stromy tak v centrálnej časti svojho teritória ako aj na jeho okrajoch. No svoje územie si niekedy samce značia aj iným

spôsobom. Často krát sa o stromy len obtierajú. S veľkou pravdepodobnosťou používajú aj iné spôsoby značenia, o ktorých nevieme.

Najintenzívnejší pohyb medveďov je v priebehu ruje, ktoré spadá do obdobia máj až jún. V tomto čase možno zaznamenať zvýšený pohyb všetkých medveďov. Vegetácia je už rozvinutá, v lesoch je dostatok tieňa, dni sú ešte relatívne chladné a nastáva obdobie dostupnosti potravy. Medvedice už vyvádzajú svoje mláďatá na dlhšie potulky. Do pohybu sa dávajú aj medvedie samce, ktoré možno sledovať a pozorovať najskôr práve v tomto období. U samcov je zvýšená pohybová aktivita, lebo intenzívne vyhľadávajú rujné medvedice. Pri takýchto potulkách sa medveď sa javí dosť nepokojne, často sa otiera o drevinovú vegetáciu, pričom sa môže stavať na zadné nohy a oblápať konáre stromu, no menšie stromčeky niekedy poláme. Ak narazí na rujnú medvedicu, nasleduje ju v priebehu niekoľkých dní, kedy sa s ňou snaží spáriť. Pri tesnom sledovaní rujnej medvedice máva často vyplazený jazyk. Keď sa spári s jednou medvedicou, odchádza hľadať ďalšiu. V tomto období najdominantnejšie samce migrujú medzi lokalitami kde sa častejšie zdržiavajú medvedice. Za rujnou medvedicou často prejdú i desiatky kilometrov. Môže sa však stať, že pri jednej medvedici sa v čase ruje naraz objavia dva samce. Hierarchicky nižšie postavený ustúpi. Zriedkakedy môže dôjsť aj k ostrejším súbojom. V tomto období sa môže v určitom orografickom celku objaviť samec, ktorý sa tam inokedy nevyskytuje, alebo len ojedinele. Vtedy sa môže stať (najmä ak sa do určitej oblasti zatúla samec, ktorý tam ešte nebol), že medveď, aby sa mohol spáriť s medvedicou, zabije jej mláďatá. Podľa výskumov však s najväčšou pravdepodobnosťou nezabije mláďatá medvedice, s ktorou sa už niekedy v živote páril. Je to určitý spôsob prirodzenej autoregulácie medvedej populácie, ktorý do istej miery funguje aj v človekom silne pozmenenej krajine.

Ťažko hovoriť o tom, aká je časopriestorová aktivita dominantných samcov v priebehu roka. Je podmienená najmä dostupnosťou potravy a obdobím reprodukcie. Samozrejme, sú tiež iné faktory, ktoré nepoznáme. Podľa telemetrického sledovania na Poľane a v Tatrách sa potvrdila skutočnosť, že takéto jedince obývajú vskutku obrovský priestor(10 000 ha a viac) a hovoriť o „našich alebo vašich jedincoch“, ako k tomu môže dôjsť medzi jednotlivými poľovníckymi združeniami, je irelevantné. To platí všeobecne pre všetky jedince rôznej sexuálnej a vekovej štruktúry. V tomto zmysle sa treba zmieniť o dvoch pojmoch, ktoré sa dosť často rovnako chápu. Sú to domovský okrskok a teritórium. Domovský okrskok možno chápať ako priestor, v ktorom sa určitý jedinec počas života pohybuje. Teritórium je iba časť domovského okrsku, ktorú si jedinec aktívne bráni a častejšie sa v ňom zdržuje. Medveď však nie je striktné teritoriálny. Jednotlivé jedince sa počas roka pomerne dobre tolerujú tak v čase ruje ako aj pri sezónne výhodných potravných zdrojoch. Teritória jednotlivých jedincov sa do značnej miery prekrývajú. V obrovských teritóriách medvedích samcov sa nachádzajú teritória niekoľkých medvedíc, príp. mladších samostatných jedincov rôzneho pohlavia a všetky sa vzájomne prekrývajú. Okrem ruje medvedie samce z času na čas robia dlhé výpravy do vzdialenejších lokalít svojho domovského okrsku. Výpravy v rámci domovského okrsku môžu byť podmienené okrem obdobím ruje aj inými faktormi. Môže to byť sezónny zdroj potravy (migrácia do polí, do oblasti s dobrou úrodou bukvíc, žaluďov a pod.). Ale môže ísť aj o osídľovanie nového

Medveď hnedý – teritoriálne samce

Napísal užívateľ Vlado Vician
Pondelok, 12 Marec 2012 06:59

životného priestoru (v tomto prípade možno hovoriť o rozširovaní nového domovského okrsku, typické je najmä pre mladé jedince samčieho aj samičieho pohlavia). Môžu to však byť aj potulky z neznámych príčin. Migrácie kvôli reprodukcii majú význam najmä z dôvodu osvieženia krvi jednotlivých populácií. Zákonitosti všetkých takýchto migrácií sa len veľmi ťažko objasňujú. Čiastočne môže pritom pomôcť satelitné telemetrické monitorovanie.

Život teritoriálneho medvedieho samca je tajuplný a viac-menej pred nami skrytý. Teritoriálne samce predstavujú zdroj životaschopného genofondu našej medvedej populácie. Ich domovský okrsk sa rozprestiera na veľkej rozlohe, často presahujúcej jeden orografický celok. Z ich správania sa zračí sebavedomie a rozvaha.

Ing. Vladimír Vician, PhD.